

EX

Thesium pyrenaicum Pourr.

Leniec łąkowy

Synonimy: *Thesium pratense* Ehrh. ex Schrad., *T. alpinum* var. *pyrenaicum* (Pourr.) Fiori

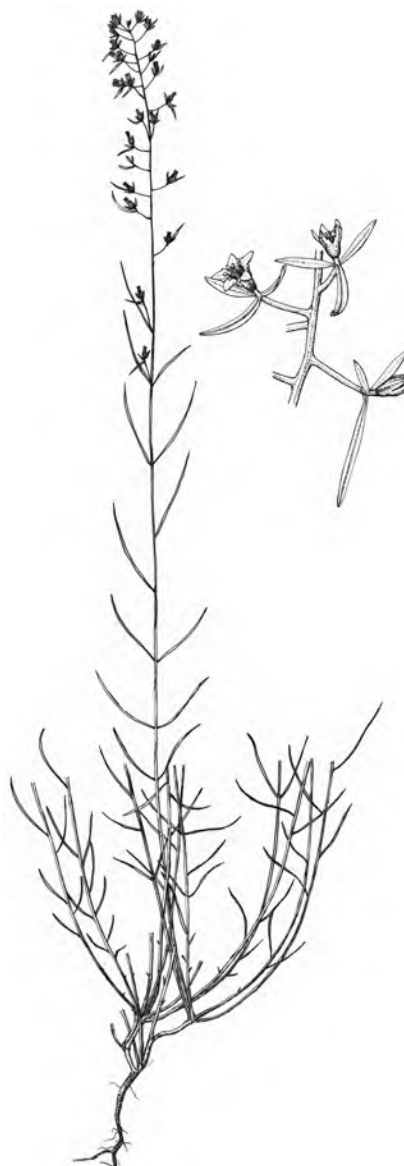
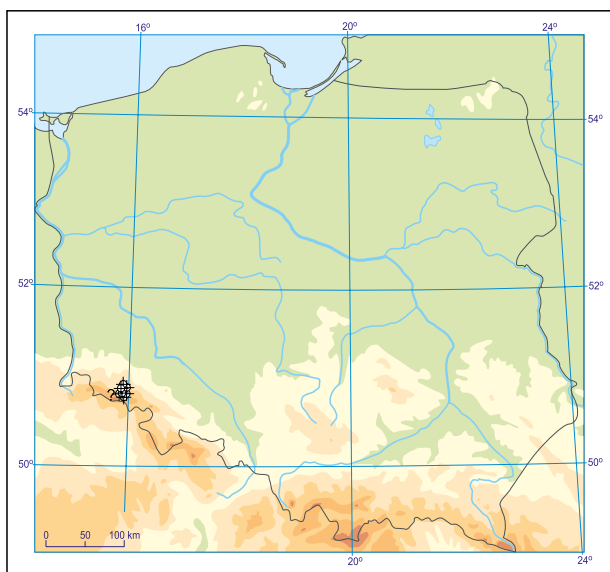
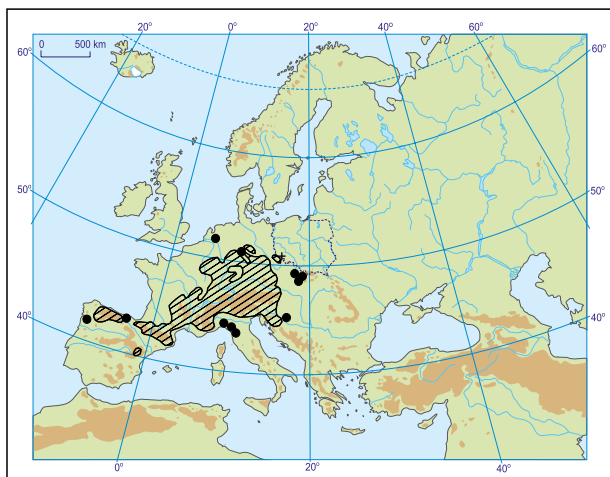
Rodzina: *Santalaceae* – sandałowcowate

Status

W Polsce gatunek wymarły. W krajach ościennych: zagrożony w Niemczech i Czechach, wyginął na Słowacji.

Rozmieszczenie geograficzne

Leniec łąkowy występuje w zachodniej i środkowej Europie, od Portugalii i Hiszpanii po Słowację i Węgry, na północy sięga po Belgię i Niemcy (Meusel i in. 1965; Hendrych 1993). W Polsce osiąga północno-wschodnią granicę zasięgu.

Występowanie w Polsce

Gatunek obserwowany wyłącznie w Sudetach Zachodnich na Dolnym Śląsku w XIX i na początku XX w. (Wimmer 1868; Fiek 1881; Schube 1903; Schalow 1935). Za pewne uznawane są stanowiska w Rudawach Janowickich leżące między Kowarami, Kamienną Górą i Janowicami: Leszczyniec, Czarnów, Rędziny, Ciechanowice-Orlinek, Miedzianka, Mniszków i kompleks łąk „Krzyżowa Hala” koło Mniszkowa (obecnie w części objęty ochroną jako rezerwat przyrody). Ponadto leniec łąkowy podany był z okolic Karpacza, ale ta informacja od początku wzbudzała wątpliwości co do prawidłowości oznaczenia (Fiek 1881; Schube 1903). Stanowisko podane w bazie ATPOL z okolic Lubania jest wynikiem błędnego przetłumaczenia niemieckiej nazwy miejscowości.

Siedliska i fitocenozy

Jedynie informacje o siedlisku, w którym występował leniec łąkowy, pochodzą sprzed ponad 100 lat. Wówczas obserwowany był na trawiastych przydrożach, miedzach i suchych łąkach (Wimmer 1868; Fiek 1881; Schube 1903). Są to jednak niewystarczające dane, aby można zaklasyfikować siedliska do określonego syntaksonu. W Europie Środkowej uznawany jest za gatunek charakterystyczny rzędu *Nardetalia*, ponadto notowany był w zbiorowiskach muraw (*Bromion*) i łąk (*Arrhenatheretalia*; Oberdorfer 1994).

Morfologia i biologia

Leniec łąkowy jest byliną o wysokości do 40 cm, z pędami nagimi, żółtozielonymi, wzniesionymi, czasem pokładającymi się, pojedynczymi lub słabo rozgałęzionymi, zwykle rosnącymi w kępach po 5–20. Siedzące, równowąskie, całobrzegie, ostro zakończone i jednonerwowe liście mają 2–3(4) cm długości i 0,5–2 mm szerokości. Pięciokrotne, białe kwiaty są krótkoszypułkowe lub siedzące, z ząbkami okwiatu dłuższymi od rurki, po przekwitnięciu zagiętymi do wewnątrz. Pod kwiatem występują 2 podkwiatki, przeważnie równej długości jak kwiat i owoc oraz około dwa razy od nich dłuższa przysadka. Kwiaty zebrane są w wielostronne groniaste lub wiechowate kwiatostany; w obrębie kwiatostanu mogą być obecne krótkie włoski. Owoc to jajowaty lub owalny orzeszek, 2,0–2,5 mm długości, gęsto podłużnie żeberkowany. Okwiat po przekwitnięciu pozostaje na owocu, jest przynajmniej tak samo długi i zachowuje zagięte do środka ząbki. Kwitnie od maja do lipca. Podobnie jak pozostali przedstawiciele rodzaju, leniec łąkowy jest półpasożytem korzystającym z systemu korzeniowego różnych gatunków bylin, rosnących w sąsiedztwie (Hendrych 1993; Grulich 1997).

Charakterystyka populacji

Gatunek był określany ogólnie jako bardzo rzadki. Fiek (1881) podaje, że licznie występował w okolicach wsi

Czarnów, Rędziny, Ciechanowiec-Orlinek i Miedzianka oraz na „Krzyżowej Hali”, lecz brak konkretnych danych o liczbie roślin.

Przyczyny wyginięcia

Nie jest znany dokładny czas wymarcia tego gatunku w Polsce. Ostatni raz leniec łąkowy obserwowany był w 1934 r. na „Krzyżowej Hali” koło Mniszkowa (Schalow 1935). Najprawdopodobniej zanikł w wyniku sukcesji roślinności, będącej efektem zmiany sposobu gospodarowania. Szczególnie drastyczne przekształcenia miały miejsce pod koniec lat 80. XX w. – po zarzuceniu gospodarki rolnej na trudnych i mało wydajnych górskich terenach większość polnych dróg oraz miedz w obszarze występowania leńca łąkowego zarosła wysokimi bylinami i krzewami lub całkowicie zanikła. Również stan niekoszonych i nieużytkowanych muraw odbiega od obserwowanego na początku XX w. *Thesium pyrenaicum* jest małym, konkurencyjnie słabym gatunkiem, preferującym miejsca odsłonięte z niską i luźną roślinnością, a siedliska, w których mogłoby przetrwać, obecnie niemal nie występują.

Ewa Szczęśniak i Michał Śliwiński

Summary

Thesium pyrenaicum is a European species, occurring throughout Western and Central Europe. In Poland it was known from less than 10 isolated sites in the Western Sudetes in Lower Silesia. These sites occurred at the north-eastern limit of the distributional range of the species. *T. pyrenaicum* grew in dry grasslands, on roadsides and balks in a small area between Janowice Wielkie, Marciszów and Kamienna Góra. For the last time it was observed in 1935. Time and causes of its extinction are unknown. Probably the species has become extinct due to vegetation succession, following the abandonment of fields and grasslands. *T. pyrenaicum* is a weak competitor and is easily eliminated by more expansive perennials.

Thesium ebracteatum Hayne Leniec bezpodkwiatkowy

Rodzina: *Santalaceae* – sandałowcowate

Status

W Polsce gatunek narażony na wyginiecie. W krajach ościennych: wymarły na Słowacji, krytycznie zagrożony w Niemczech, Czechach i w Obwodzie Kaliningradzkim, narażony na wyginiecie na Litwie. Umieszczony na europejskiej czerwonej liście roślin naczyniowych.

Rozmieszczenie geograficzne

Thesium ebracteatum jest europejskim subendemitem występującym w środkowej i wschodniej części kontynentu. Jego areal obejmuje obszar od Austrii i północnych Niemiec po Ural (nieznacznie tylko go przekraczając) oraz od Estonii po Rumunię i środkową Ukrainę (Jalas, Suominen 1976).

Występowanie w Polsce

Leniec bezpodkwiatkowy był notowany w przeważającej części Niżu (Zajac, Zajac 2001), przy czym w wielu regionach południowej, centralnej i północno-zachodniej